

RECENZIJA

Vainikas Vilniui

A. Žiūraitytė. *Skiautynys mano miestui (monografija apie Onutės Narbutaitės kūrybą)*. Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija, Lietuvos kompozitorių sąjunga, 2006, 340 p.

Audronės Žiūraitytės monografijos *Skiautynys mano miestui* (2006) apie kompozitorę Onutę Narbutaitę pavadinimas yra analogiškas žinomo O. Narbutaitės kūrinio pavadinimui (monografijoje naudojama verstinė oratorijos „Centones meae urbi“ forma, 1997). Kai Vilnius puošiasi Europos kultūros sostinės karūna, vienu jos brangakmeniu galima laikyti minėtąjį O. Narbutaitės opusą.

Monografijoje iš analitinių A. Žiūraitytės straipsnių ir pačios kompozitorės tekstų piešiamas turtingas menininkės O. Narbutaitės paveikslas. Supažindindama su kompozitore A. Žiūraitytė surado savitą žiūros tašką, kurį padiktavo, muzikologės teigimu, „atitinkamiems kūriniams būdingos, juose ryškiausiai muzikologo ausimi girdimos temos-problemos“, o „pati kūryba nagrinėjama modernizmo-postmodernizmo vertybių kontekste“ (p. 17). Pristatydama O. Narbutaitės muziką A. Žiūraitytė taikliai pasirinko postmodernistinę rašymo manierą, atitinkančią fragmentinį kūrinio „Centones meae urbi“ stilių (neatsitiktinai monografija turi atitinkantį pavadinimą – *Skiautynys mano miestui*). Analizuodama O. Narbutaitės kūrinius muzikologė meniškai supina muzikos teoriją, istoriją, semiotiką, publicistiką; ji sujungia sintagminį ir prasminį lygmenis, tiria kūrinio tekstą bei atskirus jo epizodus.

Įvadinėje knygos dalyje („Tarp technologijos ir „viršgarsinės dimensijos““) pokalbio su kompozitore metu muzikologė apsibrėžia estetines studijų nuostatas, suformuotas O. Narbutaitės muzikos turinio, jos minčių apie šiuolaikinį meną. Šioje dalyje kompozitorę regime kaip kūrėją estetę, vaizdingai pateikusią savo kūrybos *motto*, kuriame natūralumas derinamas su racionalumu. „Racionalus pasirengimas darbui ir pats muzikos atsiradimo procesas bei rezultatas – tai lyg vazonas ir gėlė, kuri turėtų tame vazone išaugti ir pražysti. Tas žiedas yra tikslas. Tai idealu, kai konstrukcija gyvybinga kaip augalo ir sukuriama natūralumo iliuzija. Man menas pirmiausia siejasi ne su schema, o su gyvybe, gyvais impulsais, tam tikromis vizijomis. Intuityvioji pusė be galo svarbi“ (p. 20). Kompozitorės teigimu, ji nekonfliktuoja su tradicija, tuo labiau kad ir naujumo sąvoka jai esanti gana reliatyvi, o kuriantis žmogus, pasak O. Narbutaitės, nuolatos yra kelyje ir nežinioje, nuolatos sau atrandantis dviratį, reikalingą atsinaujinimui palaikyti (p. 22–26). O. Narbutaitė siekia aukščiausių tikslų – išlaikyti asmeninę nepriklausomybę ir sąžiningumą sau.

Toliau rašydama apie O. Narbutaitės kūrybą (pagrindinę knygos dalį sudaro keturi skyriai) muzikologė A. Žiūraitytė ją pristato plačiame mokslinės problematikos kontekste – teorinėse studijose gvildenamos estetiškos, kompozicinės, stilistinės, vertybinės ir kt. problemos. Kiekvienas kūrinys ar jų grupė diktuoja savitą jo perskaitymo, interpretacijos būdą. Pavyzdžiui, „Nacionaliniai O. Narbutaitės kūrybos aspektai“ (antrasis skyrius) išskleidžiami kultūrinės atminties, tradicinių ir šiuolaikinių vertybių darnos, redukcinio monostruktūriškumo, tautinės tapatybės ir globalizacijos aspektais ir sujungia įvairių žanrų instrumentinę bei chorinę muziką („Centones meae urbi“, „Opus lugubre“, „Vilniaus divertismentas“ ir kt.). Pasauliniai kūrybos kontekstai (pirmasis skyrius) siejami su kūrinių

percepcijos problematika, intertekstiniais ryšiais. Kūrinių semantika (trečiasis skyrius) nagrinėjama analizuojant muzikines ir nemuzikines kūrinių prasmes, kriptografijos ir grafikos ženklus sonoristinėje O. Narbutaitės muzikoje, kompozitorės kelią absoliučios muzikos kryptimi. Paskutiniame, ketvirtame, skyriuje „O. Narbutaitės kūrybos *sacrum* link“ religinės ir pasaulietinės muzikos sankirtos taške gilinamasi nuo bibliinių motyvų pasireiškimo kūryboje iki žanro problematikos.

Knygoje gausiai naudojama mokslinė literatūra – studijos, straipsniai, susiję su monografijoje nagrinėjama minėtais šiuolaikinės muzikos aspektais (Prieduose pateiktas išsamus literatūros sąrašas), atskleidžia O. Narbutaitės pomėgį derinti priešingus ir nesuderinamus dalykus (p. 215). Šiuo atveju akcentuojami ne prieštaros santykiais siejami objektai (nors esama ir tokių), tačiau pats dualizmo principas. A. Žiūraitytės pasirinktas platus tyrimų laukas rodo enciklopedinį kompozitorės kūrybos daugiasluoksniškumą. Analizės temas, autorės teigimu, provokuoja pati O. Narbutaitės muzika, atvira neribotam jos perskaitymų skaičiui. Pabaigoje („Originali ir natūrali O. Narbutaitės kūryba“) apibendrindama kompozitorės kūrybą muzikologė rašo: „Skirtingos muzikinės reikšmės, stilistinės kryptys Narbutaitės muzikoje atsiranda analitiškumą derinant su spontaniškumu, istorinį laiką su bibliiniu, grigališkojo choralo psalmodijos metaforas su impresionistiniu garsų peizažu ir dokumentų simboliais – visoje kūryboje (kartais net viename kūrinyje) kaip vientisame darinyje“ (p. 193).

Aptariamą leidinį papildo atskira didelė Priedų dalis, kurią sudaro įvairiu laiku (1988–1995) rašyti ir publikuoti O. Narbutaitės literatūriniai tekstai, gvildenantys Lietuvos praeities ir šiuolaikinės kultūros problemas. Kompozitorė kelia skaudžius Lietuvos ir Vilniaus istorijos, amžinų vertybių klausimus. Ji atkreipia dėmesį į skausmingus mūsų gyvenimo pokyčius, kada spalvingą, sudvasintą praeities paveikslą pakeitė ištrupėjusio, ant vieno kurpalio maunamo gyvenimo vaizdas (p. 204–208). Svarbiausiuoju sau dalyku ji laiko dvasios grožio siekimo, prasmingumo pastangas (p. 208–209). Kompozitorė randa atsaką – santarvės „tarp ekspresijos ir ramybės, tarp spontaniškumo ir asketizmo“ siekiamybę (p. 203–204). Realiame gyvenime, kaip teigia O. Narbutaitė, susiduriame su sudėtinga situacija, kurioje gausios kičinio, neišbrendamo melo atodangos, žodžio devalvacijos bedugnės (p. 212–214). Nuostabiausia dovana kompozitorė laiko „tikru, gyvu, bendru dvasiniu išgyvenimu paremtą ryšį tarp žmonių“ (p. 217).

Savitarpio ryšių, jungčių tarp žmonių tema, kaip galima spręsti iš O. Narbutaitės pasisakymų, yra viena svarbiausių jos gyvenime ir kūryboje. Tai, kūrėjos nuomone, komunikacijos *kompozitorius – muzikantas – klausytojas* grožis, prasmė ir vertė. Pati kūryba teikia galimybę susitikti kadaise vienoje erdvėje (šiuo atveju Vilniuje) gyvenusius žmones (kalbama apie veikalą *Skiautynys mano miestui*). Oratorijos „Centones meae urbi“ atsiradimo dingstis, kaip teigia kompozitorė, buvusi „aistra miestui, literatūrai, istorijai. Siekis sujungti realaus miesto literatūros atplaišas ir ženklus su muzikos kalba, ta kalba, kurią Thomas Mannas vadino nieko nesakančia ir viską pasakančia, pavertė mane savotišku įrankiu ar bendraautore, atsisakančia savojo muzikinio „Aš“ diktato“ (p. 216).

Monografijos *Skiautynys mano miestui* Prieduose taip pat randame Jūratės Landsbergytės straipsnius apie O. Narbutaitės kūrybą, jos „muzikos laukų platybes“ ir ryšius su istorija, literatūra ir kitomis meno sritimis. Muzikologė ir vargonininkė, O. Narbutaitės kūrinių atlikėja pristato kompozitorę plačiame lietuvių ir pasaulio muzikos kontekste (tai skirtingu laiku periodikoje skelbtų ir specialiai knygai parašytų J. Landsbergytės straipsnių fragmentai). Džiugina Prieduose pateikiamos pagrindinių monografijos skyrių santraukos (jų 12) anglų kalba (vertė Veronika Janatjeva), sudarančios galimybę ir užsieniečiams plačiau susipažinti su monografijos turiniu.

Skrupulingai A. Žiūraitytės parengti Priedų sąrašai, kita papildoma informacinė medžiaga byloja apie turtingą O. Narbutaitės veiklą ir jos rezultatus (kūrinių, diskografijos, tekstų bibliografijos, straipsnių apie O. Narbutaitę sąrašai, trumpa kompozitorės biografija). Leidinių puošia puikus dizainas (dailininkas Rokas Gelažius), gausi kompozitorės nuotraukų kolekcija, daug fotografuotų ir naujai surinktų natų pavyzdžių, kompozitorės piešinio fragmentas (ketvirtas viršelio puslapis).

Perskaitę knygą įsitikiname, kad neatsitiktinai sutampa kompozitorės oratorijos ir šios monografijos pavadinimai – kūrinius sieja struktūrinis panašumas, čia panaudota „teatro teatre“ dėstymo forma, vadinamasis „teatro rėmelis“. Monografijos kraštines pozicijas jungia kompozitorės tekstas, nors „Atsklandoje“ iš pradžių muzikologė šiltai pristato Narbutų šeimą, nupiešia jos gyvenimo ir darbo aplinkos paveikslą, paaiškina prielaidas, lėmusias monografijos pavadinimą ir struktūros detales. Tuomet autobiografinėje esė vaizdingai apie save pasakoja pati kompozitorė, pabrėždama inspiracijų, kurias gauna iš aplinkui esančių žmonių, istorijos bei meno, svarbą. Mokslinę monografijos dalį užbaigia apibendrinanti „Pabaiga“. Sąlyginai kalbant, teatralizuota Kompozitorės ir Muzikologės scena (pagal „teatro teatre“ modelį) baigiama Kompozitorės žodžiais, kuriems suteikiama teatro užsklandos funkcija (knygoje vadinama „Vietoj užsklandos“). Tuo tarpu knygos pradžioje po „Atsklandos“ seka „Pratarmė“ (Muzika ir muzikologija be klaidų?). Analogiškai O. Narbutaitės oratoriją „Centones meae urbi“ įrėmina „Atsklanda“ – „Poeto sugrįžimas“ ir „Užsklanda“ – „Poeto atsisveikinimas“. A. Žiūraitytė savo darbui suteikė muzikinio skambesio, nutiesdama tiltą tarp monografijos ir O. Narbutaitės oratorijos „Centones meae urbi“, panaudodama ir savaip išplėsdama kompozitorės pasiūlytą „teatro teatre“ rėmelį.

A. Žiūraitytės monografija apie O. Narbutaitės kūrybą *Skiautinys mano miestui* – tai puikiai ir stilingai atliktas brandus analitinis veikalas. O. Narbutaitės ir A. Žiūraitytės darbus (kiekvienas iš jų yra su postmodernizmo žyme – savitai fragmentiškas) į naują skiautinį sujungė Vilniaus miesto paveikslas.

INGA JASINSKAITĖ-JANKAUSKIENĖ